

Впоследствии, окончательно удостоверившись в неблагоприятном участии мадам Мерль в ее судьбе и после тяжелых раздумий об этом, Изабелла встречается ее в монастыре, где находится Пэнси, и испытывает впечатление, как будто перед ней появляется оживший портрет: «Впечатление было поразительное: мадам Мерль все время стояла у нее перед глазами, и теперь, когда она появилась во плоти, это было равносильно тому, что, оледенев от ужаса, внезапно увидеть, как двигался нарисованный портрет...» [2, 447].

Таким образом, уподобление в романе «Женский портрет» изображаемой действительности и внешности персонажей произведениям живописного искусства, является определяющим фактором поэтики Генри Джеймса; визуализированные образы служат важнейшим средством формирования оригинальной пространственной поэтики автора.

Список использованных источников

1. Анцыферова О.Ю. Литературная саморефлексия и творчество Генри Джеймса : дисс. ... доктора филол. н. / О.Ю. Анцыферова / МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 2002. – 400 с.
2. Джеймс, Генри. Женский портрет : [роман]. – М. : Наука, 1981. – 592 с. (Серия «Литературные памятники»).
3. Душинина Е.В. Визуальные искусства и проза Генри Джеймса : дисс. ... канд. филол. н. / Е.В. Душинина / Ивановский гос. ун-т. – Иваново, 2010. – 205 с.
4. Поэтика : словарь актуальных терминов и понятий / [гл. науч. ред. Н.Д. Тмарченко]. – М. : Издательство Кулагиной; Intrada, 2008. – 358 с.
5. Matthiessen F.O. James and the Plastic Arts // Kenyon Review, V. (Autumn 1943). – P. 533-550.
6. Tintner A. Henry James and the lust of the eyes: thirteen artists in his work. – Louisiana State University Press, 1993. – 265 p.
7. Torgovnick M. The visual arts, pictorialism, and the novel: James, Lawrence, Woolf. – Princeton, 1985. – Pp. xii + 267.

Summary. The paper identifies the peculiarities of Henry James' poetics based on ecphrasis and visualization (imaging), likening reality and appearance of characters to works of visual arts. It's concluded that visual images have the main influence on formation of the author's original space poetics.

Key words: poetics, artistic space, spatial form, ecphrasis, portret in literary work, landscape.

Отримано: 24.07.2012 р.

УДК 811.111'42:821.111(73)-3.К1|7.08

І.А. Свідер

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОПОВІДАННІ МЕРІ ФЛАННЕРІ О'КОННОР «ОДКРОВЕННЯ»

Стаття присвячена дослідженню емоційного у мові та мовленні. Розглянуто основні аспекти виникнення емотивної комунікації в оповіданні Ф. О'Коннор «Одкровення», автор звертається також до проблеми гендерної специфіки вираження емоцій у творі.

Ключові слова: емоція, емотивність, комунікація, вербалізація, потенція.

Відомо, що емоції можуть виражатися, передаватися та зберігатися за допомогою мови, формувати мовну картину світу. Емоції людини складають частину об'єктивної дійсності. Стан своєї свідомості, відчуття, почуття та емоції людина відтворює у мові та у тексті. Емоції, як вираження суб'єктивного та ідеального, відображаються у мові за допомогою знаків. Емотивність актуалізується в художньому тексті за допомогою сукупності текстових компонентів – показників емотивності, вплетених в емоційне навантаження слова, фрази, речення тощо [1, 4]. Науковці довгий час не приділяли належної уваги вираженню емоцій у мові. Лише з другої половини ХХ століття почалися комплексні дослідження цієї проблеми, започатковані статтею І. Торсуєвої, де авторка наголосила на відсутності систематизації мовних засобів вираження емоцій [10, 228]. Поступово зростає кількість досліджень проблеми емотивності як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Серед них В. Болотов, Е. Вольф, В. Гак, М. Городнікова, Ю. Малінович, Ю. Сорокін, В. Шаховський, А. Вежбіцкая, Ю. Осіпов, В. Мокієнко, Л. Бабенко, М. Гамзюк, F. Danes, E. Кнеер-

kens, E. Cassirer, R. Zwaan та ін. Зараз існує окрема галузь лінгвістики – емотіологія, наука про «вербалізацію, акумуляцію, структуралізацію та міжпоколінну трансляцію знань про емоції» [11, 13]. Основною її категорією виступає емотивність – «мовне вираження емоцій» [3, 37].

Вірно зазначено, що «лінгвістика, орієнтуючись на особистість людини в першу чергу, повинна використовувати загальний дослідницький принцип про те, що наукові об'єкти мають вивчатися перш за все відповідно до ролі, яку вони відіграють для людини, до міри їх важливості у її життєдіяльності, їх функцій для розвитку людської особистості та її існування [7, 108]. Зрозуміло, що вивчення будь-якого лінгвістичного аспекту, чи то семантичного, прагматичного або граматичного, не може бути повним без врахування емоційного фактору. І, дійсно, у випадку його ігнорування, як влучно відмітив Ернст Кассіер від «первісного конкретного концептуального та емоційного змісту, від його живого тіла залишається тільки скелет» [6, 41].

Відомі підходи до вирішення проблеми співвідношення раціонального та емоційного у мові та мовленні, до шляхів вербалізації емоцій часто суперечать один одному. Однією із причин цього явища можна вважати відсутність єдиної психологічної концепції емоцій, на яку б орієнтувалися лінгвістичні дослідження. Багато питань, пов'язаних із вивченням емотивного значення слів, емотивної валентності, емотивної комунікації та прагматики залишаються невирішеними та малодослідженими.

У нашій статті ми зосередимося на проблемі емотивної комунікації, оскільки безперечно важливою є роль емоційної потенції, що спонукає людину до мовленнєвої діяльності. Емоції, будучи свідомо вираженими мовцем, концептуалізуються, вербалізуються та семантизуються мовою у процесі комунікації. А здатність людини керувати словесним вираженням емоцій відповідно до ситуації, соціальних та моральних норм, коли однакові емоції можуть знаходити різні лексично-семантичні вираження, вказує на інтелектуальність комунікативної емотивності.

Незважаючи на той факт, що у мові наявні досить широкі можливості для вираження емоційного стану людини, у реальній комунікації для реалізації різноманітних інтенцій, як правило, використовується невеликий обсяг емотивної лексики. Це зумовлено типовими ситуаціями виникнення емоцій та досить схожим вибором емотивних мовних засобів, який, стаючи автоматичним, набуває вигляду: стимул – реакція.

Причиною емотивної комунікації є, як правило, натиск почуттів комунікантів, її об'єкт – конкретний одержувач або емоційний стимул-винуватець. Н. Арутюнова пояснює, що «у певних випадках причина роздвоюється на особу-винуватця та явище-причину, а поняття особи-винуватця перетворюється у свою чергу у поняття об'єкта почуттів – тієї мішені, яка приймає на себе рикошет емоцій, які називаються подразником подій» [2, 23]. У випадку емотивної комунікації і стимул, і інтенції та реакції є емоційними. Метою такої комунікації є або емоційне самовираження, або емоційні відносини мовця до когось, або чогось, або ж емоційний вплив на реципієнта. Основним процесом тут виступає процес вираження, а не процес номінації. Д. Дьюї дав таке пояснення процесу зародження емотивної комунікації: «сліпий імпульс перетворюється у інтерес, у план дії у тій мірі, в якій він реалізує запас значення у досвіді. Відбувається процес трансформації енергії імпульсів у пронизану думкою дію...» [5, 4].

Проаналізуємо оповідання Ф. О'Коннор «Одрокровення» (Revelation), насичене негативною емотивністю, де показано зародження та вияв емоцій гніву у дівчини Мері до місис Терпін, які знаходилися в один час у приймальні лікаря. Об'єкт негативних емоцій – місис Терпін, набридлива та пихата дама із явними ознаками ненависті до людства та расистськими нахилами. Чого вартують деякі із її висловлювань («You can be white-trash or a nigger or ugly», «She was not white trash, just common», «It's good weather for cotton if you can get the niggers to pick it» [12] та ін.). Явище-причина емоцій гніву – зайва балакучість місис Терпін та її надмірна цікавість до життя Мері Грейс, яка і є суб'єктом негативних емоцій. Варто додати, що у інших пацієнтів, які разом із основними героями очікували на лікаря, слова місис Терпін такої зовнішньої реакції не викликали, тому можна припустити, що дівчина виявилася емоційно-нестійкою та нездатною контролювати себе.

Накопичення негативних емоцій у Мері було поступовим та виражалося у певних невербальних реакціях під час спілкування місис Терпін з іншими пацієнтами, а саме: «The daughter slammed her book shut», «then (she) looked directly at Mrs. Turpin and smirked again», «the ugly girl turned her lips inside out», «Her eyes were fixed like two drills on Mrs. Turpin», «the raw-complexioned girl snapped her teeth together», «The girl's eyes seemed lit all of a sudden with a peculiar light, an unnatural light like night road signs give» [12].

Кульмінація вираження її емоцій проявилася вербально і кінетично: вона жбурнула книгу в обличчя місис Терпін і поцілила їй в ліве око, потім, скрикнувши, кинулась на неї та вчепилася нігтями у шию. Дівчина адресувала місис Терпін емоцію гніву та ненависті, усім своїм виглядом випромінювала її: ««Go back to hell where you came from, you old wart hog,» she whispered. Her voice was low but clear. Her eyes burned for a moment as if she saw with pleasure that her message had

struck its target» [12, 188]. Але, спалах емоцій був швидкоплинним: «After a moment the girl's eyes closed and she turned her head wearily to the side» [12, 188]. Звичайно, реакція місіс Терпін також була емоційною: ««I'm not», she said tearfully, «a wart hog, from hell». The tears dried. Her eyes began to burn instead with wrath» [12, 190]. На відміну від Мері вона довго та емоційно переживала цю ситуацію, не могла заснути вночі, і навіть пішла на ферму, щоб впевнитися, що вона зовсім не схожа на свиню: «How am I a hog? Exactly how I as like them?» [12, 196]. Але почуття гніву на дівчину не відступало, продукуючи яскраво виражені негативні емоції, а разом із тим і почуття того, що вона не заслужила такого ставлення до себе, та намагання розібратися у собі: «A final surge of fury shook her and she roared, «Who do you think you are?»... The question carried over the pasture and across the highway and the cotton field and returned to her clearly, like an answer from beyond the wood» [12, 197]. Отже, як бачимо, місіс Терпін постраждала не так від фізичного болю, як від душевного.

Тут можна погодитися із думкою Н. Арутюнової про причини емотивної комунікації. У оповіданні Ф. О'Коннор «Одкровення» можна спостерігати усі етапи виникнення емотивного вербального та невербального вчинку та його емоційну рамку: об'єкт та суб'єкт емоцій, зародження мотиву, формування інтенції, вербальна та невербальна реалізація емоцій, емоційна фонація та просодія. До речі, у розповіді чітко простежується передача емоцій за допомогою звуків, артикуляції, тону, інтонації, що посилює емотивну комунікацію та робить її виразнішою. Наведемо ряд прикладів: «The girl made a loud ugly noise through her teeth», «the raw face came crashing across the table toward her, howling», «The girl fell with a thud», «suffocated voice», «she asked hoarsely and held her breath, waiting», «the only sounds in the room were the tremulous moans of the girl's mother» [12].

Здається, недарма у творі емотивна комунікація виникає саме між жінками. Тут доцільно згадати про гендерну специфіку комунікативного стилю, де основною ознакою жіночого мовлення, на відміну від чоловічого є м'якість, поступливість й емоційність. Також жінки легко відволікаються, люблять розвивати побічні теми, маніпулювати мовленням, інтонаційно забарвлювати його для досягнення своїх цілей.

Можна погодитися із твердженням про те, що «жіноча мова реалізується через конкретні лінгвістичні засоби: оцінні слова й модальні дієслова; перевагу окличних, спонукальних, а також питальних речень – у порівнянні з чоловічою мовою, насиченою стверджувальними висловами» [4, 345]. Емоція пронизує мовний самовияв жінки і поширюється на весь її словник через інтонацію та експресивний синтаксис. Жінка може сказати про кілька речей одним реченням, будуючи його за принципом «розірваного» синтаксису, що зближує жіночий дискурс із стилістикою поетичної мови. У словнику жінки переважають емоційні слова, гіпертрофовані оцінки, надзвичайно активні зменшувально-пестливі та збільшувані імена [9, 32].

У жіночому дискурсі оповідання, яке аналізується, мова жінок досить експресивна, із використанням вигуків типу «Oh», «Ooooo», «Nooo», «Heu», «Naw», «Hallelujah», «My!», «Goodness!», модальних дієслів can, could, may, might (найчастіше вживане), must, ought, значної кількості окличних та питальних речень, а виразником гіпертрофованої оцінки можуть служити слова Мері про те, що місіс Терпін – свиня (you old wart hog).

Н. Пушкарьова відзначає, що жінки частіше в порівнянні з чоловіками використовують інверсії, <...> детальні й експресивні речення і тексти. Окремі речення і тексти чоловіків лаконічні, предметні і менш динамічні [8, 32].

Ми знайшли у тексті оповідання приклади інверсій, які підкреслюють наполегливість однієї із учасниць комунікації, яка сперечалася із місіс Терпін: «One thang I don't want», «Two thangs I ain't going to do: love no niggers or scoot down no hog with no hose» [12, 182]. А місіс Терпін, жаліючись на дівчину трьом чорношкірим жінкам, вдається до детального та експресивного опису ситуації, явно очікуючи на співчуття та підтримку: «We were in town at the doctor's office for where the cow kicked Mr. Turpin», Mrs. Turpin said in a flat tone that indicated they could leave off their foolishness. «And there was this girl there. A big fat girl with her face all broke out <...>. And me and her mama were just talking and going along and all of a sudden WHAM! She throws this big book she was reading at me and ...» «Naw!» the old woman cried out. «And then she jumps over the table and commences to choke me.» «Naw!» they all exclaimed, «Hi come she do that?» the old woman asked. «What ail her?». Mrs. Turpin only glared in front of her. «They carried her off in an ambulance,» Mrs. Turpin continued, «but before she went she was rolling on the floor and they were trying to hold her down to give her a shot and she said something to me». She paused. «You know what she said to me?» «What she say,» they asked. «She said,» Mrs. Turpin began, and stopped, her face very dark and heavy <...> «that I was an old wart hog from hell» [12, 191–192].

Як бачимо, основні ознаки жіночого мовлення є досить вираженими у даному оповіданні, розвиток та кульмінація емотивної комунікації детально та експресивно описані, авторці вдалося передати атмосферу напруження, скандалу та депресії.

Зрозуміло, що з точки зору психолінгвістики, фактор емотивності в процесі мовленнєвої комунікації займає важливе місце, адже емоційна потенція є однією з стартових ланок мовленнєвої діяльності людини.

Емотивний компонент – це результат відбиття емоцій у слові, у процесі їх вербалізації та семантизації та невід’ємна складова процесу комунікації крізь призму суб’єктивного пізнання оточуючого світу. Будучи соціально обумовленим, емотивний фактор слугує для індивідуального висловлення емоційної оцінки об’єктів, його реалізація відбувається в емоційних ситуаціях спілкування. Зважаючи на емоційність як психологічний феномен, який притаманний людині у її когнітивній діяльності, фактор емотивності та його оказіональний характер матиме подальший розвиток у мові та мовленні і потребуватиме постійної уваги прагмалінгвістів. І тому питання, які викликають значний інтерес у дослідників, а зокрема, проблема емотивної комунікації, процес мовленнєвої реалізації усіх видів емотивності, вербальне та невербальне втілення емоцій, гендерна специфіка відображення емоцій у мові, безперечно, є перспективними для подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Андрійченко Ю.В. Особливості вираження емотивності в художніх творах на матеріалі творів Габрієля Гарсія Маркеса / Ю. В. Андрійченко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: [зб. наук. пр.; відп. ред. Н. М. Корбозерова]. – К.: Логос, 2005. – Вип. 6. – С. 3–5.
2. Арутюнова Н. Д. Наивные размышления о наивной картине языка / Н. Д. Арутюнова // Язык о языке. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 7–23.
3. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць / М.В. Гамзюк. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. – 256 с.
4. Гендерний розвиток у суспільстві: (конспекти лекцій). – 2-е вид. – К.: Фоліант, 2005. – 351 с.
5. Дьюи Дж. Реконструкція в філософії. Проблеми человека / Джон Дьюи / Пер. с англ., послесл. и примеч. Л. Е. Павловой. – М.: Республика, 2003. – 736 с.
6. Кассирер Э. Сила метафоры / Э. Кассирер // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 33–43.
7. Кассирер Э. Философия символических форм / Э. Кассирер. – М.: Университетская книга, 2002. – 950 с.
8. Пушкарева Н. Л. Гендерная лингвистика и исторические науки / Н. Л. Пушкарева // Этнографическое обозрение. – 2001. – № 2. – С. 31–40.
9. Ставицька Л. Мова і стать / Л. Ставицька // Критика. – 2003. – № 6. – С. 29–34.
10. Торсуева И. Г. Эмоциональность в речи / И. Г. Торсуева // Смысловое осприятие речевого сообщения. – М.: Наука, 1976. – С. 228–233.
11. Шаховский В. И. Эмоции и их реализация в различных лингвокультурных концептах / В. И. Шаховский // Русистика. – Вып. 1. – К.: ИПЦ «Киевський университет», 2001. – С. 13–19.
12. O'Connor Revelation / O'Connor. – New York: University of Missouri Press, 2007. – 492p.

Summary. The article is devoted to the investigation of emotional in language and speech. The main aspects of appearing emotive communication in a short story by Flannery O'Connor «Revelation» are examined; the author refers also to the problem of gender specificity of the expression of emotions in the story.

Key words: emotion, emotivity, communication, verbalization, potency.

Отримано: 23.07.2012 р.

УДК 821. 111-31-09

Р.М.Семелюк

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАНЬ ЗБІРКИ ДЖ.ДЖОЙСА «ДУБЛІНЦІ»

У статті аналізується жанрова специфіка оповідань Дж. Джойса на матеріалі збірки «Дублінци». Вказується, зокрема, на суперечливість у розрізненні понять «новела» та «оповідання», а також на зміни, що відбулися в жанрі оповідання у Джойса.

Ключові слова: мала проза, типологія, суб’єктивізація літератури, стиль «scrupulous meanness», підтекст.